

prebiješ, dolgo še se bo vsak kos posebej plazil in zvijal. Tudi slepcu rep kaj rad odleti; rana se mu sicer kmalo zaceli, al novega repa ne dobi več, kakor ga dobi martinček.

Vse tiste živali, ki strežejo martinčku po življenji, so tudi slepcu sovražniki, zato pa ti, prijatel, ako zagledaš slepca, nikar ne teci z lopato nad-nj, ampak daj živeti tej nedolžni tihi živalici; saj ti nič žalega ne stori, tvojemu vrtu pa vendar le s tem koristi, da se z mrčesi živí.

A. Zup. *)

Še nekaj o parlamentarnem jeziku, in nekoliko medú pa tudi pelina za naše domače ljudi gosposkega in kmetiškega stanú.

Pomenki o našem parlamentarnem jeziku, sproženi v lanskim „Novicah“, imeli so ta uspeh, da smo se zložili v glavnem načelu: Govorimo, kakor pišemo.

Gotovo je, da bomo, poprimši to pravilo, najlaglje izhajali. Jaz se vendar drznem nasvetovati eno izjemo od tega pravila; namreč zastran trdega l-a (poljski ł).

To soglasnico izgovarjajo Gorenci, Kranjci in Korošci razun pred mehki glasnicami povsod kakor v; al Notranjci, Dolenci, Štajarci, Goričani, Istrijanci govoré v namesto l samo

1. kadar stoji pred soglasnico, na pr., vovk, podajavnik, komovca, movzem, pogorevca, bevka, namesto: volk, podajalnik, komolca, molzem, pogoreleca, belka itd.;

2. na koncu besedi, na pr. kov, bev, stav, nosiv namesto kol, bel, stal, nosil itd.;

3. do malega pred polglasnico e v končnicah ee, ek in en, in sicer

a) v prilogih, izpeljanih od samostalnikov na alo in ilo, na pr. kazaven, hladiven, kopriven, kresaven, pisaven, reziven, ubrisiven itd. od kazalo, hladilo, kupilo, kresalo, pisalo, rezilo, ubrisilo;

b) v samostalnikih in prilogih, izpeljanih od glagolskega priložaja ali participija preteklega časa, ki se končuje na l, na pr. prosivec, pogorevec, pisavec, tkavec, umeven, smeven itd. od prosil, pogorel, pisal, tkal, umel, smel;

c) pri samostavnih in prilogih, ki se končujejo na l, na pr. komovec, kozovec, pavec, razdevek, pridevek, livek, debevec, bevec, siven itd. od komol-(ec) kozol, pal-(ec) razdel, pridelo, lil-(ek, liliti se) debel, bel, sila.

Ta slovenski izgovor, povedan pod 1. in 2., ujema se tudi z južnimi Slaveni štokavskega narečja, s to edino izjemo, da ti namesto v pravijo o na pr. beo, stao, tkaoca namesto bev, stav, tkavca.

Kar se pa tiče primerljeja, pod 3. razloženega, nahaja se pri njih po večini l, le malokadaj o; na pr. prosilac, tkalac, silan; ali redkeje: skakavac, škripavac, smion (smel-an) itd.

Trdi l je tedaj trdo ukoreninjen v slovenskem jeziku, tako, da ga zunaj českim Slavenov in hrvaških Slovincov poznajo vsi drugi slavenski narodi, ter ga izrekujejo Poljaki kakor ł, Rusi kakor л in в; Srbje kakor o itd.; mislim tedaj, da se ta glas tudi v naši govorici ne bi dal z lepega zatreti.

Zatoraj menim, da bo najbolje, ako se v tej izreki ravnamo po večini Slovincov in izgovarjamo v primerljajih pod 1., 2. in 3. naštetih trdi l kakor v; toda to se vé, da tistim, ki so se že od matere naučili, da l čisto izgovarjajo, ne bomo branili tako govoriti, ker je tudi ta izreka tako med Slovenci, kakor med družimi Slaveni dobro razširjena.

Ali še se Slovenci, ki l izrekujemo kakor v, med

seboj v tem razločujemo, da Gorenci in Dolenci brezna-glasne končnice el in il, govorimo ko u; al pa ko ov; Notranjci pa in Štajarci glasnice, pred l stoječe, čisto izgovarjajo. Meni se ta poslednji način bolj dopada, in mislim, da bo tudi drugim Slavencom umevnej. Svetujem tedaj, da bi se v vseh primerljajih, kjer bomo l ko v izgovarjali, predstoječa glasnica izrekovala vselej čisto in razločno. Tedaj na pr. nêsev, šev, mahniv (mahnov) sôdiv, kôpav, pisávec, komovec, tkávec, bévec, dé-laven itd. namesto: nesu, šu, mahnu, sodu, kopov, pi-sauc, komouc (ali komuc) beuc, deloven. Zakaj ravno to, da glasnice požiramo, ali jih čisto ne izgovarjamo, kazi nam večkrat naš sicer tako blagoglasen jezik, ter nas dela našim slavenskim bratom neumevne.

Jaz bi tedaj pravilo zastran našega parlamentarnega jezika postavil takole: „Govori sploh, kakor pišemo; samo soglasnica l, kadar stoji pred drugo soglasnico, ali pred polglasnico e v končnicah na ee, en, ek, ali na koncu besede, izrekuje se tudi, kakor v; vendar se mora v vseh teh primerljajih glasnica ali polglasnica pred l stoječa, popolnoma in jasno izgovoriti“.

Kar se tiče pisave tega trdega l, to se dosedaj v tej reči še nismo složili, ter pišemo v nekterih besedah l; v nekterih pa v. Jaz mislim, kadar se enkrat pravilo za izreko za trdno ustanovi, da bo bolje, ako bomo pisali povsod l. —

Zares veselje mora prevzemati vsacega domorodca, ko vidi, kako se naš pismeni jezik za čudo lepo razvija, kako z orjaškim korakom napreduje. Kakošen siromak je še bil pred 20 leti, ko so začele izhajati „Novice“; al dandanašnji kako bogat je že v besedi, kako oglašen v obliki! In kar je glavno, on se je povzdignil za občni pismeni jezik vseh Slovincov. Tudi smo se približali našim slavenskim bratom na jugu tako, da med enim in drugim narečjem skoraj ni druge razlike, kakor v glasoslovji in akcentu; zjednačili pa smo se do malega v oblikah, v besedah, in, kar smo začeli pravi razloček delati med dovršnimi in nedovršnimi glagoli, in na pristojno mesto postavljati brez-naglasnice, oziravnike in glagol, tudi v skladbi. Lahko bo tedaj na taki čvrsti podlagi pismenega osnovati prilični govorni jezik.

Ko smo se tedaj zastran govornega jezika temeljito dogovorili, ostaja nam še eno, in to pglavitno, dragi Slovenci! namreč, da on ne bo samo v bukvah in na papirju, ampak da ga bomo imeli v glavi; da se ga navadimo popolnoma in gladko govoriti.

Dosedanje okoljščine razvitku narodnega govorstva niso bile ne malo ugodne; po neznanstvu domačega in prevagi tujega jezika je prišlo, da so se naši družtveni krogi (shodi) potujčili, ali bolje reči, popolovičili. Ker se namreč naši ljudje v svojem jeziku niso čisto nič izobraževali, nemščine se pa tudi niso toliko naučili, da bi jim bila mogla materinščino v vseh primerljajih nadomestovati, poprijeli so se grde navade, govoriti pol po nemški in pol po slovenski. Tako je jel naš mili jezik v družtvenem obziru bolj in bolj božati; lepe slovenske besede so prihajale ljudem iz navade. Pa od viših krogov, kjer se je nemščina bila najpred vgnjezdila, popačeni so sčasoma celó prosti ljudje, ter smo tako dandanašnji doživeli žalosten prikazek, da se že tudi purgarček in prosti kmetič, ako se je le par nemških besedie naučil v šoli ali med farmani, po tuje šemari. Kakor hitro vidi škrice na človeku, ne pozdravi ga več z lepo domačo besedo: „dobro jutro“, „dober večer!“ ampak tû mora že biti: „kut morgn“, „kut nomt!“ — češ, to je „nobel“, tako pokažem, da sem malo več, ko paver. Ako ga potem nagovoriš, če tudi po slovenski, on ti se odreže spet po nemški, in lomi jo in lomi, da si boš ušesa tiščal, in ne veš ali bi ga miloval ali se smejal, ter bi mu rad rekel: „prijatel prenehajte, povejte raji po domače“ —

*

*) Drago bi nam bilo, da enkrat k nam pridete.

Vred.

ako bi se zamere ne bal. Oj žalostna baharija! Oj strašna slepota! Da bi taki saj enkrat sprevidili, kako slabo se izkazujejo s svojo nemščino, ki ni ničemur podobna! Ako nobene prav ne izreče, nobene prav ne postavi in ne zveže, ako dostikrat pové vse kaj družega, kakor hoče, — kakošna je to pač modrost! Po mojem mnenju je pameten tisti, ki svoje misli pové jasno, razločno, jedrato; ne pa, ki klobeštra, da ni ničemur podobno; ter mislim, da je človek, ki svojih misli ne zná z jasno in pravilno besedo razodeti, bolj bedaku podoben, kakor modrijanu. Ali bi ne bilo stokrat lepše, ako bi lepo govorili lepi jezik, ki vam je prirojen, in pri katerem se vam ni bati, da bote napak izgovarjali, ali besede proti volji v drugem pomenu jemali, kakor mislite? Toda, koliko jih je — bodi Bogu milo! — ki mislijo, da je znanje kakega tujega jezika že samo po sebi učenost in modrost. Kakošna zmota! Kaj ne veste, da tudi Nemec, Lah, Francoz itd. ima hlapce, delavce, branjevke, perice, berače itd., ki po svoje nemški, laški, francozki itd. govoré, pa zato vendar niso nič več kakor hlapci, delavci, perice, berači itd. Ali ravno tej krivi misli, vsled ktere se je tudi po naših ljudskih šolah nemščina po sili v glavo ubijala, imamo zahvaliti, da je naš prosti narod ostal sirov in neveden, in da v našem narodnem gospodarstvu ni napredka! Jezik je le sredstvo, le posoda človeškega znanja. Al kaj pomaga posoda, ako je prazna? Ko bi modrost tičala v znanju jezikov, to bi včasih dosluženi prosti vojak, ki se je gredé po svetu, naučil po troje, četvero in petero tujih jezikov, bil najmodrejši! In vendar, ako se ni še kaj družega naučil, ne bodo ga jeziki varovali ne lakote in ne nagote. Šlo mu bo, kakor v basni lesici z 77 umetnosti, ko so jo pri vseh teh psi raztrgali, dokler je mačka z eno samo umetnostjo — s plezanjem srečno na drevo ubežala.

Napočil se je miliši čas, ki tudi zatrtim narodom obeta boljše dni. Ne zamujajmo zlatih trenutkov, ki, kadar potekó, ne povračajo se več. Primimo se resnobno svojega jezika, ter ga postavimo tudi v društvenem, v vsakdanjem življenju na mesto, ki mu po naravi gré. Le jezik je pravo, značajno znamenje narodnosti. Zastonj se delamo Slovence, dokler le po tuje kramljamo. Drugi narodi, sosebno pa naši slovenski bratje nam ne bodo verovali, in dokler bomo le nemščino govorili, porekó nam še v enomer, da smo „Švabi“. Narodni jezik zveže nas pojedine osebe v eno krepko slovensko celoto, on združi nas, slovensko pleme, z našimi sorodnimi brati v en velik slovensk narod. On je podlaga in poroštvo naše prihodnosti. Ne znanje jezika pa je glavni zoprnik našemu napredku. Zakaj odkod prihaja, da imamo toliko nasprotnikov med svojimi domačimi ljudmi? — odtod, da jezika ne znajo. Vadimo se tedaj, in posnemajmo v tem blagi izgled naših narodnih čitavnic. Ne sramujmo se svojega jezika pred nikomur; saj se ga tudi naš presvetli cesar niso sramovali, ko so že v Italii in v Ljubljani naše hrabre vojščake po slovenski nagovorili. Tudi se ne bojimo, ako bo potem tudi prosto ljudstvo razumelo naše pogovore; saj je ravno taka tudi na Nemškem, Laškem, Francozkem in drugod; in saj nimamo za kaj sramovati se svojih poštenih besed, in odbijati od sebe svojega čednega, krepkega, bistrumnega naroda; marveč pridobimo si s tem njegovo zaupnost, da, ako bo treba, ne bomo od njega zapuščeni stali, ko vojvodi — brez vojščakov.

Da bi pa vsakteri imel priliko, djanski vaditi se našega govornega jezika, to bi jaz svetoval, da naj se tam, kjer ni čitavnic, osnujejo slovenske govorne društva. V te naj bi se shajali domorodci s tem dogovorom, da se bodo med seboj ali vedno ali saj po nekoliko časa, na pr. vsaki dan po eno uro, menili samo po slovenski. Take društva, mislim, bile bi potrebne zato, ker če ni dogovora, zadržuje večkrat en družin ud vse druge, ker on slovenskega pomenka noče, drugi se mu pa iz priljudnosti nočejo zameriti. Ako bi se pa društvo napravilo, potem bi vsak

vedil, kaj in kako, ter ali v društvo ne pojde, ali če pride, ne bo mogel zameriti, ako na nemški ogovor dobi slovenski odgovor, ker bo vedil naprej, kaj ga čaka.

Res je, da bo zgolj slovenski pogovor s konca marksiteremu težaven; in res je, da bi laglje vozil po uglajeni koleji nemških društvenih fraz; al kaj daje narava človeku brez truda? Ako hočemo priti na bolje, ne sme nam biti nič težavno. Čas je, da enkrat izgazimo iz tistega mrtvila, iz brezmiselnega Meternihove sisteme, po kateri je državljani imel le delati in davke plačevati, ter ako je kaj preostalo, pa v plitvournih veselicah zavžiti, misliti pa nič, ampak stati pod večnim dušnim kuratorstvom. Zdaj je čas mišljenja in dela; nihče ne drži križema rok. Nihče ne reci, da je prestar učiti se. Pomislimo na Rimljana Katona, ki se je že 80 let star začel grškega jezika učiti. Treba je sebe pozabiti, in delati za obče. Kadar s združenim svojim trudom in delovanjem zagotovimo srečo in blagostanje obče naše domovine, tedaj bomo počivali in se oddahnili. In tak počitek nam bo sladek počitek!

Podgorski.

Odgovor

na „Eingesendet“ v 78. listu „Laibacherce“.

Auf einen groben Klotz gehört ein grober Keil.

Altes deutsches Sprichwort.

Hrabri, pogumni, predragi, ljubeznjivi in neskončno ljubljani Cimbri izpod Ljubelja!

Hozana! Hozana! Sedaj še le vidim, da se nisem zmotil o svojih ljubljencih; prepričali ste me v gori imenovanem listu „Laibacherce“ v Svojem mi neizrekljivo milim „Eingesendet“, da ste pravi, svojih očakov vredni potomci. Kakor so Vašim na veke slavnim prededom dišale južne, planinske gore v pusti Jüttlandski planjavi, tako Vi v moji knjižici zagrebški precej „črne“ južne gore zavohate. Pravo! Pri starih šegah ste obdržali tudi stare zmožnosti, ker to le velja.

Odkritosrčno Vam povem, neznano me srce boli, da Vas moram spet nadlegovati v svojem materinskem, za Vas „unverständlichen“ idiomu, kakor pravite. Ali pri svoji vesti Vas zagotavljam, da prvi eksemplar slovnice Vašega jezika, ki jo znani, mladi Holšteinec piše, bo v mojih rokah. In potem bom sedel pri nji

„od prihoda zlate zore
dokler solnce luč ne vgasne“.

Veselim se trenutka, ko se bom mogel s svojo podljubelsko Cimbrijo, kakor ženin z nevesto po domače pogovarjati! O sladki, presladki trenutki, ki me čakajo!

Kako so bili stari Cimbri in zlasti vsi Germani gostoljubni, vé že od nekdanj vsak osmošolec, ki se mora s prevodom Kornel Tacitove Germanije ukvarjati. Da si bodo njih podljubelski potomci to prelepo lastnost ohranili, si lahko vsak misli, ker meni v resnici „Freitisch-ev“ na zbiranje ponujajo; al da bodo naši Podljubeljski svoje predede v velikodušnosti tako prekosili, se še jez sam nikdar ne bi bil predrznil upati. — Slavni, prezgodej umrli Tacit! Ti, ki gostoljubnost starih Germanov le z nekaterimi vrsticami hvališ, kolikošne foliante bi bil dandanašnji spisal, zvedši, kako mi novi Cimbri za opravo „svoje kože“ ponujajo in mi pri tem, če hočem, dobrovoljno pripustijo najbolj kosmate, akoravno pod visokim Ljubeljem mrzli vetri brijejo in jih, kar ni majhna šala, planinska zima tare!

Nadjam se, da mi bote na besedo verjeli, da že imam pripravljeni cimbrski prevod svoje brošure. Ko sem Vaše vošilo zvedel, se še dobro oddahnil nisem in list na mojega Vam znanega Holšteinskega prijatla je bil že spisan, kjer ga za brzi, brzi prevod prosim. Mož, vés navdušen za Vas, mi nenadoma dokončano, premično delce v krasni obliki iz Kiel-a že danes po pošti pošlje. — Vem, srčki moji, da se Vam radosti oči svetijo, ko to berete in mislite: je-